

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 grudnia 2022 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu XIV Zamiejscowy Wydział Cywilny z siedzibą w Pile

w składzie następującym:

Przewodniczący: sędzia Jolanta Czajka-Bałon

Protokolant: p.o. stażysty Agata Nagórna

po rozpoznaniu w dniu 1 grudnia 2022 r. w Pile

na rozprawie sprawy z powództwa **A. G. (G.)**

przeciwko **M. B. , B. G. (1)**

o zapłatę

I. zasądza od pozwanej M. B. na rzecz powoda A. G. 3.987,74 zł (trzy tysiące dziewięćset osiemdziesiąt siedem i 74/100 złotych) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 26 czerwca 2016 r. do dnia zapłaty;

II. zasądza od pozwanej M. B. na rzecz powoda A. G. ustawowe odsetki za opóźnienie od kwoty 13.250,77 zł za okres od dnia 26 czerwca 2016 r. do dnia 22 lutego 2022 r.;

II. w zakresie żądania zasądzenia kwoty 64.965,39 zł z odsetkami umarza postępowanie;

III. w pozostałym zakresie powództwo co do pozwanej M. B. oddala;

IV. oddala w całości powództwo co do pozwanego B. G. (1),

V. zasądza od pozwanej M. B. na rzecz powoda A. G. 766,56 zł tytułem zwrotu kosztów procesu;

VI. nie obciąża powoda kosztami zastępstwa procesowego pozwanego B. G. (1);

VII. nakazuje ściągnąć od pozwanej M. B. na rzecz Skarbu Państwa (Sąd Okręgowy w Poznaniu) 8.574,41 zł (osiem tysięcy pięćset siedemdziesiąt cztery i 41/100 złotych) tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych;

VIII. nie obciąża powoda pozostałymi nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

Jolanta Czajka-Bałon

UZASADNIENIE

wyroku z dnia 1 grudnia 2022 roku

Powód A. G. w pozwie z dnia 26.08.2016 r. wniósł o zasądzenie od pozwanych M. B. kwoty 100.000 zł i B. G. (1) 66.666,47 zł na swoją rzecz kwoty 104.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia procesu do dnia zapłaty oraz kosztów procesu według norm przepisanych. W uzasadnieniu wskazał, że był synem B. i M. G.. Postanowieniem Sądu Rejonowego w Złotowie w sprawie o sygn. akt I Ns 1273/15 spadek po zmarłych B. i M. G. na podstawie testamentu nabyła ich córka M. B.. W skład masy spadkowej wchodziła nieruchomość położona przy ul. (...) w Z., której

wartość wg powoda wynosi 300.000 złotych. Spadkodawcy za życia darowali swojemu synowi B. G. (1) w 1991 roku nieruchomość o pow.1,60 ha położoną w D. 1C, wartość tej nieruchomości powód wycenił na kwotę około 700.000 złotych. W razie dziedziczenia ustawowego powód i pozwani dziedziczyliby na podstawie ustawy, na tej podstawie powodowi należy się zachówek w wysokości 2/3 z 1/4 wartości masy spadkowej (k.2-7). W piśmie z dnia 29 maja 2018 r. powód wskazał, że jest całkowicie niezdolny do pracy w związku z tym należy mu się zachówek w wysokości 2/3 wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym (k.342-344).

Pozwani w piśmie z dnia 6 marca 2017 r. w odpowiedzi na pozew wnieśli o oddalenie powództwa w zakresie roszczeń o zachówek po M. G. i po B. G. (2). W uzasadnieniu wskazali, że powództwo o zachówek po M. G. jest przedwczesne i winno zostać odrzucone, gdyż postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po M. G. toczące się przed Sądem Rejonowym w Złotowie pod sygn. akt I Ns 1273/15 nie zostało zakończone, z tego względu powództwo powinno zostać odrzucone. Prawdą jest, że spadek po zmarłym B. G. (2) nabyła wprost na podstawie testamentu notarialnego córka M. B.

w całości, a w skład spadku należy udział 1/2 nieruchomości gruntowej zabudowanej położonej w Z. przy ul. (...). Pozwani stanowczo kwestionują wysokość dochodzonego przez powoda zachowku, wycena dokonana przez powoda nie została poparta żadnym dowodem, stanowi tylko jego własne wyliczenie. Dom od śmierci B. G. (2) stał pusty, nikt w nim nie zamieszkiwał, nie był ogrzewany zimą, grzejniki były zamrożone, dach się zapadał. Z uwagi na sentyment M. B. zamieszkująca na stałe w B. przy pomocy B. G. (1) poczyniła szereg nakładów na nieruchomość, które obniżają wartość przysługującego powodowi zachowku. Odnośnie darowizny spadkodawców poczynionej dla B. G. (1) i jego żony I. G. w 1991 roku to była ta wówczas niezabudowana działka stanowiąca rolę i łąki, postawione były n niej jedynie cztery ściany budynku gospodarczego nieotynkowane, bez okien, bez stropu i dachu, działka nie była zasilana energią elektryczną, nie posiadała też doprowadzonej wody bieżącej oraz kanalizacji, w okolicy nie było żadnych domów. Pozwany poczynił wiele nakładów na nieruchomości, które zmniejszają wysokość przysługującego powodowi zachowku.

W 2000 roku B. i I. G. otrzymali kolejną darowiznę, której przedmiotem było gospodarstwo rolne bez zabudowań. Co ważne, powód A. G. i brat R. otrzymał darowiznę od rodziców w postaci pieniędzy 5.500.000 zł, a w lutym 2000 roku spadkodawcy przekazali po raz kolejny pozostałym synom A. i R. po 4.000 zł dla każdego, które powinny być wzięte pod uwagę przy obliczaniu wysokości przysługującego powodowi zachowku (k.96-101v). Pismem z dnia 29 maja 2018 r. Pozwani podnieśli, że zgodnie z art.100 par.1 i 2 k.c. pozwany B. G. (1) odpowiada za zapłatę zachowku dopiero w drugiej kolejności, gdyż jego odpowiedzialność ogranicza się do sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku, jeżeli uprawniony nie może uzyskać należnego mu zachowku od spadkodawcy oraz ogranicza się do wysokości przekraczającej jego własny zachówek, dodatkowo darowizny dokonane zostały również na rzecz żony B. I. G. w związku z tym przy obliczaniu wysokości zachowku należy wziąć pod uwagę jedynie 1/2 wartości dokonanych darowizn (k.270-270v). Pozwani zakwestionowali stanowisko powoda co do przysługiwania mu zachowku w 2/3 wysokości z uwagi na fakt, że powód nie przedłożył orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy.

Postanowieniem z dnia 21 kwietnia 2017 r. tut. Sąd skierował strony do mediacji (k.201). W postępowaniu mediacyjnym nie zawarto ugody.

W toku procesu pozwani dokonali dwóch wpłat na rzecz pozwanego tytułem zachowku po zmarłych rodzicach, w związku z tym powód cofnął swoje żądanie co do kwoty 78.230 zł (k.785) domagając się zasądzenia odsetek ustawowych od kwot uiszczonych przez pozwanych w wysokości 64.980 zł od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty poszczególnych kwot. Strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa, podnosząc że wypłacone już przez pozwanych kwoty stanowią całość należnego zachowku po zmarłych. (k.785-789).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Powód A. G. był synem M. G. i B. G. (2). Małżonkowie M. i B. G. (2) mieli jeszcze troje dzieci: córkę M. B. (z domu G.), syna A. G. i syna R. G., który zmarł 25 września 2008 roku, pozostawiając po sobie dwie córki: D. G. (1) i D. G. (2).

M. i B. G. (2) 23 kwietnia 1991 r. przekazali swojemu synowi B. i jego żonie I. G. umową darowizny nieruchomości gruntową zabudowaną budynkiem gospodarczym, zlokalizowaną w gminie Z., obręb D., stanowiącą działkę nr (...) o pow. 1.49,00 ha, dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę nr (...). Zgodnie z zaświadczeniem Urzędu Gminy w Z. z dnia 8 kwietnia 1991 roku nr (...)10/91, wynika że działka ta przeznaczona była na cele rolnicze. Na nieruchomości znajdował się budynek gospodarczy o pow. użytkowej 55,49 m², pozostały teren nieruchomości w części użytkowany rolniczo, w części porośnięty zielenią samosiejką. Działka nie posiadała przyłącza sieci infrastruktury technicznej, w drodze uzbrojenie w prąd i wodę, brak kanalizacji i gazu, najbliższe sąsiedztwo nieruchomości stanowiły grunty użytkowane rolniczo. Aktualna wartość nieruchomości według stanu na dzień 23 kwietnia 1991 roku wynosi 100.912,00 zł.

22 października 2019 r. dokonano jej podziału na działki nr (...)

i 356/4. Aktualnie działki nr (...) zapisane są w księdze wieczystej nr (...) natomiast działka nr (...) na mocy Aktu Notarialnego nr 3539/2006 z dnia 7 września 2006 roku została sprzedana i przeniesiona do księgi wieczystej nr (...).

Dowód: umowa darowizny z dnia 23 kwietnia 1991 roku – k.148-150, opinia biegłego J. W. – k.406-450

19 stycznia 2000 roku M. i B. G. (2) dokonali kolejnej darowizny na rzecz B. i I. G. - przedmiotem darowizny była nieruchomość stanowiąca działkę nr (...) położona w gminie Z. w miejscowości D. o obszarze 3.64,00 ha, dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę nr (...). Działka stanowiła gospodarstwo rolne bez zabudowań. Aktualna wartość nieruchomości według stanu na dzień 19 stycznia 2000 roku wynosi 182.000 zł.

Dowód: umowa darowizny z dnia 19 stycznia 2000 roku – k.180-182, opinia biegłego J. W. – k.406-450

W październiku 2000 roku powód A. G. przebył samoistny krwotok śródmózgowy, wymagający nagłej hospitalizacji na oddziale neurochirurgii, z powodu stanu zagrożenia życia. W skutek doznanego krwotoku doszło między innymi do trwałego uszkodzenia ośrodków korowych i podkorowych mózgu, zaburzenia sprawności ruchowej o charakterze niedowładu połowicznego lewostronnego, padaczki pokrwotocznej, deficytu pola widzenia, obniżenia funkcjonowania intelektualnego do poziomu upośledzenia umysłowego. Opisanie dysfunkcje spowodowały całkowitą niezdolność powoda do wykonywania jakiegokolwiek pracy, aż do chwili obecnej.

Dowód: opinia biegłego sądowego z zakresu medycyny pracy M. M. (2) – k.724-739

25 stycznia 2001 roku zmarła M. G.. Spadek po niej nabyła wprost na podstawie testamentu notarialnego z dnia 19.01.2000 r. sporządzonego przed Notariuszem A. S. – N. z Kancelarii Notarialnej w Z. (rep. A 356/2000), otwartego i ogłoszonego w sprawie I Ns 1273/15 Sądu Rejonowego

w Złotowie I Wydział Cywilny córka M. B. w całości, w skład którego wchodziła 1/2 prawa własności nieruchomości położonej w Z. przy ul. (...) stanowiącej działkę nr (...) o pow. 628 m², dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...), natomiast 1/2 części nieruchomości należała do B. G. (2).

Parcela zabudowana jest budynkiem mieszkalnym jednorodzinny, wolnostojącym z dachem dwuspadowym o pow. 95,65 m². Na działce zlokalizowany jest również budynek gospodarczy i garaż drewniany. Teren nieruchomości jest ogrodzony.

Do dziedziczenia ustawowego po M. G. powołani byliby: mąż B. G. (2) w 1/4 części i czworo dzieci: M. B. (z domu G.), A. G., B. G. (1) i R. G. – każdy po 3/16 udziału. Do substratu zachowku po M. G. wchodzi:

1) udział w wysokości 1/2 prawa własności nieruchomości położonej w Z. przy ulicy (...), stanowiącej działkę nr (...), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) według stanu na dzień 25.01.2001 roku o wartości 95.698,50 zł (zgodnie z wyceną dokonaną w toku niniejszego procesu przez biegłego sądowego J. W.);

2) 1/2 wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 23.04.1991 r. stanowiącej nieruchomość gruntową niezabudowaną, działkę o numerze (...), o powierzchni 1.49,00 ha, położoną w D., Z. (aktualnie działki: 356/1, 356/2, 356/3 i 356/4), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze PO 1Z/00013062/7 w kwocie 50.456,00 zł (zgodnie z wyceną dokonaną w toku niniejszego procesu przez biegłego sądowego J. W.);

3) 1/2 wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 19.01.2000 r. stanowiącej nieruchomość gruntową niezabudowaną, działkę o numerze (...) o powierzchni 3,64 ha, położoną w D., gm. Z., dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) w kwocie 91.000 zł (zgodnie z wyceną dokonaną w toku niniejszego procesu przez biegłego sądowego J. W.).

Łącznie wartość substratu zachowku po M. G. wynosi 237.154,50 zł.

19 listopada 2008 roku zmarł B. G. (2). Aktem notarialnym nr repertorium A nr 356/2000 z dnia 19 stycznia 2000 roku powołał w drodze testamentu do całości spadku córkę M. B.. Testament ten otwarto i ogłoszono w dniu 1 grudnia 2015 r. w sprawie I Ns 1275/15 Sądu Rejonowego w Złotowie I Wydział Cywilny. Zgodnie z postanowieniem Sądu Rejonowego w Złotowie z dnia 9 lutego 2016 roku stwierdzono, że spadek po zmarłym B. G. (2) odziedziczyła M. B. – była to 1/2 nieruchomości w Z. przy ul. (...). M. B. była właścicielką całej opisanej nieruchomości. Od 19 listopada 2008 roku na nieruchomości dokonano licznych nakładów. Aktualna wartość nieruchomości według stanu na dzień 25 stycznia 2001 roku wynosiła 191.397 złotych.

Do dziedziczenia ustawowego po B. G. (2) powołane byłyby jego dzieci i wnuczki (po zmarłym synu R. (zm.25.09.2008 r.): po 1/4 udziału. Do substratu zachowku po B. G. (2) wchodzi:

1) udział w wysokości 1/2 praw a własności nieruchomości położonej w Z. przy ulicy (...), stanowiącej działkę nr (...), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) według stanu na dzień 25.01.2001 roku o wartości 95.698,50 zł (zgodnie z wyceną dokonaną w toku niniejszego procesu przez biegłego sądowego J. W.);

2) 1/4 wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 23.04.1991 r. stanowiącej niezabudowaną działkę nr (...), o obszarze 1.49,00 ha, położoną w D., Z. (aktualnie działki: 356/1, 356/2, 356/3 i 356/4), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) w kwocie 25.228,00 zł (zgodnie z wyceną dokonaną w toku niniejszego procesu przez biegłego sądowego J. W.);

3) 1/2 wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 19.01.2000 r. stanowiącej niezabudowaną działkę o numerze (...) o powierzchni 3,64 ha, położoną w D., gm. Z., dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) w kwocie 91.000 zł.

Łącznie wartość substratu zachowku po B. G. (2) wynosi 211.926,50 zł.

Pozwana M. B. zamieszkuje na stałe w B., z uwagi na olbrzymi sentyment przy pomocy brata B. G. (1) poczyniła szereg nakładów po śmierci rodziców na dom rodzinny.

Dowód: Testament z dnia 19 stycznia 2000 roku M. G. – k.105-106, testament z dnia 19 stycznia 2000 roku B. G. (2) – k.107-108, postanowienie Sądu w Złotowie w sprawie I Ns 1272/15 – k.109

Pozwani M. B. i B. G. (1) w toku procesu dokonali na rzecz powoda zapłaty zachowku po M. G. i B. G. (2) w następujących datach i kwotach:

1) w dniu 28 kwietnia 2020 roku w kwocie 64.980,48 zł,

2) w dniu 22 lutego 2022 roku w kwocie 13.250,77 zł

Łącznie: 78.231,25 zł

Dowód: potwierdzenie przelewu z dnia 28 kwietnia 2020 r – k.769, potwierdzenie przelewu z dnia 22 lutego 2022 r.-k.768

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o następującą ocenę dowodów.

Sąd uznał za w pełni wiarygodne dokumenty, które stały się podstawą jego ustaleń. W znakomitej większości były to dokumenty urzędowe.

Dokumenty urzędowe zostały sporządzone przez powołane do tego organy, w przepisanej formie i stanowiły dowód tego co zostało w nich urzędowo zaświadczone (art. 244 § 1 k.p.c.).

Zeznania świadków M. P., W. K., D. G. (3), T. G., A. W. w ocenie Sądu były spójne, logiczne i zgodne z zebrany w sprawie materiałem dowodowym. Sposób składania i treść zeznań świadków przemawiały za ich wiarygodnością. Świadkowie zeznawali spokojnie, bez emocji i stanowczo. Ograniczali się do relacjonowania faktów i nie prezentowali własnej ich oceny. Nie starali się samorzutnie przedstawiać żadnych okoliczności, o które nie byliby pytani.

Opinię biegłego J. W. Sąd uznał za wartościową i przydatną dla rozstrzygnięcia sprawy. Opinia została sporządzona zgodnie z tezą dowodową Sądu

w sposób bezstronny, fachowy i rzetelny. Jest wyczerpująca, spójna, logiczna i zrozumiała. W sposób przekonujący i nie budzący zastrzeżeń biegły przedstawił i uzasadnił w niej przesłanki, które doprowadziły go do końcowych wniosków. Za wiarygodne w całości Sąd uznał zeznania biegłego, w których wyjaśnił wszelkie wątpliwości zgłaszane przez stronę powodową i ostatecznie podtrzymał w całości wydaną w sprawie opinię. Pełnomocnik powoda kwestionował opinię, w jego ocenie wycena została zaniżona, powinna nastąpić według stanu nieruchomości na dzień 1 grudnia 2015 r. kiedy nastąpiło ogłoszenie testamentu po B. G. (2). Sąd nie mógł zgodzić się z powodem w tej kwestii, po pierwsze biegły dokonał wyceny zgodnie z postanowieniem Sądu, po drugie zasadą jest, że przy obliczaniu wysokości zachowku zasadnicze znaczenie ma stan spadku w chwili otwarcia spadku (tj. śmierci spadkodawcy) oraz jego wartość ustalona według cen z dnia orzekania o tym rozszczeniu, wobec czego zarzut pozwanego jest bezzasadny. Sąd uznał, to wyłącznie za przejaw subiektywnej polemiki z prawidłowymi wnioskami ekspertyzy biegłego.

Opinia biegłego z medycyny pracy lek. med. M. M. (3) Sąd uznał za wartościową i przydatną dla rozstrzygnięcia sprawy. Została sporządzona przez stałego biegłego sądowego zgodnie z tezą dowodową Sądu, w sposób bezstronny, fachowy i rzetelny. Jest wyczerpująca, spójna, logiczna i zrozumiała. W sposób przekonujący i nie budzący zastrzeżeń biegły przedstawił i uzasadnił w niej przesłanki, które doprowadziły go do końcowych wniosków. Nie kwestionowali jej zarówno pozwani jak i powód.

Sąd dał wiarę zeznaniom powoda, bowiem jego zeznania były rzetelne, spójne i wiarygodne, potwierdzone zebrany materiałem dowodowym.

Sąd w części dał wiarę zeznaniom pozwanych M. B. i B. G. (1). Nieprawdziwe okazały się ich twierdzenia o otrzymanych przez powoda darowiznach pieniężnych w wysokości 5.500.000,00 starych złotych oraz kwoty 4.000,00 zł od zmarłych rodziców. Z ustaleń Sądu w oparciu o zeznania świadków wynika, że takich darowizn nie było, pozwani nie przedstawili żadnych dowodów na potwierdzenie tych twierdzeń, dodatkowo dokonali w toku procesu spłat tytułem zachowku, nie odliczając kwot wskazanych wyżej. W pozostałej części Sąd dał wiarę zeznaniom pozwanych, jako że zgodne z zebrany w sprawie materiałem dowodowym.

Sąd zważył, co następuje:

Powód wniósł o zasądzenie na jego rzecz od pozwanej M. B. kwoty 100.000,20 zł tytułem zachowku. Pozwana jest jedynym spadkobiercą po M. G. i B. G. (2) (rodziców stron), po których spadek nabyła na podstawie testamentu. W skład masy spadkowej wchodzi nieruchomości położona przy ul. (...) w Z.. Pozwany B. G. (1) – syn zmarłych jest jedynie obdarowanym przez spadkodawców.

Roszczenie powoda jest oparte na przepisie art. 991 k.c., który w § 1 stanowi, iż zstępny, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek); natomiast w § 2, że jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku, albo do jego uzupełnienia.

Zgodnie z art. 991 § 2 k.c. roszczenie o zapłatę zachowku przysługuje przeciwko spadkobiercy. Przy czym zgodnie z art. 999 k.c. jeżeli spadkobierca obowiązany do zapłaty zachowku jest sam uprawniony do zachowku, jego odpowiedzialność ogranicza się tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek. Pozwana M. B. jako spadkobierca, który również był uprawniony do zachowku odpowiada, więc za zapłatę zachowku na rzecz powoda do wysokości nadwyżki przekraczającej jej własny zachówek.

Przepis art. 1000 § 1 k.c. stanowi natomiast, że jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.

Oznacza to, że odpowiedzialność obdarowanego (w tym wypadku B. G. (1)) za zapłatę (uzupełnienie) zachowku występuje dopiero w drugiej kolejności, gdy spełniona jest przesłanka wynikająca z art. 1000 § 1 k.c.

Ustalenie wysokości zachowku składa się z trzech operacji:

1. z ustalenia udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku (art. 992 k.c.),
2. z ustalenia substratu zachowku (art. 993 k.c. - 995 k.c.),
3. z pomnożenia sumy pieniężnej wyrażającej wartość substratu zachowku przez ułamek odpowiadający udziałowi stanowiącemu podstawę do obliczenia zachowku.

W razie dziedziczenia ustawowego po M. G. do spadku po niej poza powodem byliby powołani: mąż B. G. (2) w $\frac{1}{4}$ części i czworo dzieci: M. B. (z domu G.), B. G. (1) i R. G. – każdy po $\frac{3}{16}$ udziału.

Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku ustala się dla każdego uprawnionego na podstawie przepisów ogólnych (art.931 i n. k.c.) z uwzględnieniem zasady ustalonej w art. 992 k.c. i udział ten mnoży się następnie przez jedną drugą lub dwie trzecie. Tak ustalony udział stanowi podstawę do określenia wysokości zachowku.

W niniejszej sprawie bezsporny pozostawał również fakt, że do określenia wysokości zachowku, udział spadkowy powoda należy pomnożyć przez dwie trzecie udziału spadkowego. Uprawnionemu do zachowku przysługuje bowiem dwie trzecie wartości udziału spadkowego w sytuacji, gdy jest on trwale niezdolny do pracy. Ustawodawca nie zdefiniował w Kodeksie cywilnym pojęcia trwałej niezdolności do pracy, którym posłużył się w art.991§1 k.c. Zgodnie z art. 12 ust.1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych(Dz.U.Nr162,poz.1118 z późn.zm.), niezdolną do pracy w rozumieniu tej ustawy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie

rokuje odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Całkowicie niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy (art.12 ust.2), a częściowo niezdolną osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji(art.13 ust.2), natomiast okresową, jeżeli według wiedzy medycznej istnieją rokowania odzyskania zdolności do pracy (art.13ust.3). Z opinii biegłego z medycy pracy jasno wynika, że powód od 2000 roku jest trwale niezdolny do pracy. Opinia ta nie była kwestionowana przez stronę pozwaną. Powód jest całkowicie niezdolny do pracy. W świetle powyższego Sąd przyjął, że powód jest niezdolny do pracy i w związku z tym, należy powodowi udział spadkowy wynosi dwie trzecie.

Operacja obliczenia substratu zachowku składa się z trzech czynności: najpierw ustala się wartość stanu czynnego spadku według stanu z dnia otwarcia spadku, a cen z chwili ustalania zachowku. Następnie od ustalonej w ten sposób wartości czynnego spadku odejmuje się wartość stanu biernego spadku. Wreszcie do wartości czystego spadku, dolicza się darowizny uczynione przez spadkodawcę, z wyjątkiem jednak niektórych darowizn określonych w art. 994 k.c. W celu ustalenia wartości spadku powołano biegłego rzeczoznawcę, który ustalił wartość nieruchomości położonej w Z. przy ul. (...) według stanu na dzień 25 stycznia 2001 roku a według cen aktualnych, co jest zgodne z linią orzeczniczą Sądu Najwyższego, który w wyroku z 6 marca 2014 r., sygn. akt V CSK 209/13, dokonując równocześnie podsumowania wcześniejszego orzecznictwa i poglądów formułowanych w tym zakresie ostatecznie stwierdził, że przy obliczaniu wysokości zachowku zasadnicze znaczenie ma stan spadku w chwili otwarcia spadku (tj. śmierci spadkodawcy) oraz jego wartość ustalona według cen z dnia orzekania o tym roszczeniu.

Do substratu zachowku po M. G. wchodzi:

- 1) udział w wysokości $\frac{1}{2}$ prawa własności nieruchomości położonej w Z. przy ulicy (...), stanowiącej działkę nr (...), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) według stanu na dzień 25.01.2001 roku o wartości 95.698,50 zł;
- 2) $\frac{1}{2}$ wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 23.04.1991 r. stanowiącej nieruchomość gruntową niezabudowaną, działkę o numerze (...), o powierzchni 1.49,00 ha, położoną w D., Z. (aktualnie działki: 356/1, 356/2, 356/3 i 356/4), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze PO 1Z/00013062/7 w kwocie 50.456,00 zł ;
- 3) $\frac{1}{2}$ wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 19.01.2000 r. stanowiącej nieruchomość gruntową niezabudowaną, działkę o numerze (...) o powierzchni 3,64 ha, położoną w D., gm. Z., dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) w kwocie 91.000 zł.

Do wyliczenia substratu wartości zachowku po zmarłej M. G. przyjęć należało połowę wartości nieruchomości opisanej powyżej w pkt 1 ($\frac{1}{2}$ z 191.397 zł=95.698,50 zł) oraz doliczyć $\frac{1}{2}$ darowizny dokonanej na rzecz pozwanego B. G. (1) i jego żony I. G. ($\frac{1}{2}$ z 100.912,00 zł=50.456,00 zł) i $\frac{1}{2}$ drugiej darowizny dokonanej w 2000 roku również na rzecz B. G. (1) i jego żony I. G. ($\frac{1}{2}$ z 182.000 zł=91.000 zł). Łącznie wartość substratu zachowku po M. G. wynosi 237.154,50 zł. Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku należnego powodowi po zmarłej M. G. stanowi $\frac{2}{3}$ z $\frac{3}{16}$ ($237.154,50 \text{ zł} \times \frac{3}{16} = 44.466,47 \text{ zł} \times \frac{2}{3} = 29.644,31 \text{ zł}$. Zachowek należny spadkobiercy M. B. stanowi $\frac{1}{2}$ z $\frac{3}{16} = 22.233,23 \text{ zł}$. Wartość spadku wynosi 95.698,50 zł. Granica odpowiedzialności M. B. za zapłatę zachowku po M. G. wynosi 73.465,29 zł ($95.698,50 \text{ zł} - 22.233,23 \text{ zł} = 73.465,29 \text{ zł}$).

Do dziedziczenia ustawowego po B. G. (2) powołane byłyby jego dzieci i wnuczki (po zmarłym synu R. (zm.25.09.2008 r.): po $\frac{1}{4}$ udziału. Do substratu zachowku po B. G. (2) wchodzi:

- 1) udział w wysokości $\frac{5}{8}$ (miał swój udział $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ po żonie) prawa własności nieruchomości położonej w Z. przy ulicy (...), stanowiącej działkę nr (...), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) według stanu na dzień 25.01.2001 roku o wartości 119.623,12 zł;

2) $\frac{1}{4}$ wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 23.04.1991 r. stanowiącej niezabudowaną działkę nr (...), o obszarze 1.49,00 ha, położoną w D., Z. (aktualnie działki: 356/1, 356/2, 356/3 i 356/4), dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) w kwocie 25.228,00 zł;

3) $\frac{1}{2}$ wartości darowizny dokonanej przez M. G. i B. G. (2) na rzecz I. G. i B. G. (1) w dniu 19.01.2000 r. stanowiącej niezabudowaną działkę o numerze (...) o powierzchni 3,64 ha, położoną w D., gm. Z., dla której Sąd Rejonowy w Złotowie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą o numerze (...) w kwocie 91.000 zł.

Łącznie wartość substratu zachowku po B. G. (2) wynosi 235.851,12 zł.

Do wyliczenia substratu wartości zachowku po zmarłym B. G. (2) przyjąć należało $\frac{5}{8}$ wartości nieruchomości opisanej powyżej w pkt 1 ($\frac{5}{8}$ z 191.397 zł = 119.623,00 zł) oraz doliczyć $\frac{1}{4}$ darowizny dokonanej na rzecz pozwanego B. G. (1) i jego żony I. G. ($\frac{1}{4}$ z 100.912,00 zł = 25.228,00 zł) i $\frac{1}{2}$ drugiej darowizny dokonanej w 2000 roku również na rzecz B. G. (1) i jego żony I. G. ($\frac{1}{2}$ z 182.000 zł = 91.000 zł). Łącznie wartość substratu zachowku po B. G. (2) wynosi 235.851,00 zł. Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku należnego powodowi po zmarłym stanowi $\frac{2}{3}$ z $\frac{1}{4}$ (235.851,00 zł x $\frac{1}{4}$ = 58.962,75 zł x $\frac{2}{3}$ = 39.308,50 zł). Zachowek należny spadkobiercy M. B. stanowi $\frac{1}{2}$ z $\frac{1}{4}$ = 58.962,75 zł. Wartość spadku wynosi 119.623,12 zł. Granica odpowiedzialności M. B. za zapłatę zachowku po B. G. (2) wynosi 60.660,37 zł (119.623,12 zł - 58.962,75 zł).

Łącznie powodowi przysługuje zachowek po zmarłych M. i B. G. (2) w wysokości 68.952,81 zł (29.644,31 zł + 39.308,50 zł). Pozwani dokonali na rzecz powoda zapłaty zachowku po M. G. i B. G. (2) w toku procesu w następujących datach i kwotach:

1) w dniu 28 kwietnia 2020 roku w kwocie 64.980,48 zł. Kwota ta obejmowała należność główną 51.714,62 zł (22.233,23 zł + 29.481,39 zł) i odsetki:

- z tytułu zachowku po M. G. kwotę 27.936,51 zł, w tym kwotę 22.233,23 zł z tytułu należności głównej i ustawowe odsetki w kwocie 5.703,28 zł od dnia 26 sierpnia 2016 r. tj. dnia wniesienia pozwu do 28 kwietnia 2020 r. tj. dnia zapłaty;
- z tytułu zachowku po B. G. (2) kwotę 37.043,97 zł w tym kwotę 29.481,39 zł z tytułu należności głównej i ustawowe odsetki w kwocie 7.562,58 zł od dnia 26 sierpnia 2016 r. tj. dnia wniesienia pozwu do 28 kwietnia 2020 r. tj. dnia zapłaty.

2) w dniu 22 lutego 2022 roku w kwocie 13.250,77 zł. Kwota 13.250,77 zł obejmowała następujące należności:

- z tytułu zachowku po M. G. kwotę 7.411,08 zł z tytułu należności głównej,
- z tytułu zachowku po B. G. (2) kwotę 5.839,69 zł z tytułu należności głównej, uznając tyra samym, że powodowi przysługuje zachowek w wysokości $\frac{2}{3}$ jego udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

W związku z wyżej dokonanymi wpłatami w wysokości 64.965,39 zł (51.714,62 zł + 13.250,77 zł) z tytułu zachowku, Sąd zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 3.987,74 (68.952,81 zł - 64.965,39 zł) (pkt 1 wyroku), w pozostałym zakresie powództwo co do pozwanej M. B. oddalając (pkt IV wyroku).

Jeżeli chodzi o odsetki, w myśl art.481 §1 k.c. jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Zasadne było żądanie zasądzenie ustawowych odsetek za opóźnienie od dnia wniesie pozwu tj.26 sierpnia 2016 roku.

W związku z dokonanymi wpłatami przez pozwaną powód cofnął pozew co do kwoty 13.250,77 zł (k.781), a następnie cofnął pozew co do kwoty 64.980 zł (k.785), żądając zapłaty kwoty 64.965,39 zł z odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. Wobec dokonanych wpłat przez pozwaną Sąd w pkt III wyroku umorzył postępowanie co do kwoty 64.965,39 zł z odsetkami, a w pozostałym zakresie oddalił powództwo co do pozwanej M. B. (pkt IV wyroku).

Przepis art. 1000 § 1 k.c. stanowi, że jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.

Oznacza to, że odpowiedzialność obdarowanego (w tym wypadku B. G. (1)) za zapłatę zachowku występuje dopiero w drugiej kolejności, gdy spełniona jest przesłanka wynikająca z art. 1000 § 1 k.c.

Pozwana M. B. jako spadkobierca, który również był uprawniony do zachowku odpowiada, więc za zapłatę zachowku na rzecz powoda do wysokości nadwyżki przekraczającej jej własny zachówek. Z tych względów odpowiedzialność za zapłatę zachowku po M. G. jak i po B. G. (2) przez pozwanego B. G. (1) nie występuje, dlatego Sąd w pkt V oddalił w całości powództwo co do pozwanego B. G. (1).

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 100 zd.1 k.p.c., a także na podstawie art.102 k.p.c.

Postanowieniem z dnia 4 listopada 2016 r. powód został zwolniony w całości od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych.

Wysokość roszczeń powoda w niniejszej sprawie wynosiła 100.000 zł w stosunku do M. B., ostatecznie zaś zasądzona kwota wyniosła 68.952,83 zł, co oznacza, że powód wygrał w niniejszej sprawie w 68%, a pozwana w 32%.

Od pozwanego B. G. (1) powód domagał się 66.666,47 zł, powództwo zostało oddalone w tym zakresie.

Powód w niniejszym postępowaniu nie poniósł kosztów, bowiem w całości został zwolniony z kosztów sądowych. Natomiast do kosztów procesu poniesionych przez pozwaną w niniejszym postępowaniu zaliczyć należy koszty zastępstwa procesowego w kwocie 5.417 zł oraz zaliczka na wynagrodzenie biegłego za sporządzoną opinię w wysokości 3000 oraz zaliczka za mediatora w wysokości 700 zł, łącznie 9.117 złotych. Wobec tego, że powód wygrał w 68%, pozwana zobowiązana jest do zwrotu na jego rzecz kwoty 766,56 zł tytułem zwrotu kosztów procesu – zastępstwa procesowego ($5.417 \text{ zł} \times 68\% = 3684 \text{ zł}$, $9.117 \text{ zł} \times 32\% = 2.917 \text{ zł}$, $3.684 - 2.917 = 766,56 \text{ zł}$), o czym Sąd orzekł w pkt. VI wyroku.

Zgodnie z art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegranej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W materii „szczególnie uzasadnionych okoliczności” wypowiedział się

w orzeczeniu z dnia 24 października 2013 r. Sąd Najwyższy, sygn. IV CZ 61/13, LEX nr 1389013, wskazując, że hipoteza przepisu art. 102 k.p.c., odwołująca się do występowania "wypadków szczególnie uzasadnionych", pozostawia sądowi orzekającemu swobodę oceny, czy fakty związane z przebiegiem procesu, jak i dotyczące sytuacji życiowej strony, stanowią podstawę do nieobciążania jej kosztami procesu. W uzasadnieniu czytamy między innymi, że „Przywołany przepis, realizujący zasadę słuszności, stanowi wyjątek od ogólnej reguły obciążania stron kosztami procesu, zgodnie z którą strona przegrana sprawę jest zobowiązana zwrócić przeciwnikowi, na jego żądanie, wszystkie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (art. 98 § 1 k.p.c.) - tzw. zasada odpowiedzialności za wynik procesu. Hipoteza przepisu art. 102 k.p.c., odwołująca się do występowania "wypadków szczególnie uzasadnionych", pozostawia sądowi orzekającemu swobodę oceny, czy fakty związane z przebiegiem procesu, jak i dotyczące sytuacji życiowej strony, stanowią podstawę do nieobciążania jej kosztami procesu (por. postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2007 r., I CZ (...), niepubl.). Do kręgu "wypadków szczególnie uzasadnionych" należą okoliczności zarówno związane z samym przebiegiem procesu, jak i leżące na zewnątrz. Do pierwszych zaliczane

są sytuacje wynikające z charakteru żądania poddanego rozstrzygnięciu, jego znaczenia dla strony, subiektywne przekonanie strony o zasadności roszczeń, przedawnienie. Drugie natomiast wyznacza sytuacja majątkowa i życiowa strony, z tym zastrzeżeniem, że niewystarczające jest powoływanie się jedynie na trudną sytuację majątkową, nawet jeśli była podstawą zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia pełnomocnika z urzędu. Całokształt okoliczności, które mogłyby uzasadniać zastosowanie tego wyjątku powinny być ocenione z uwzględnieniem zasad współzycia społecznego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2011 r., I CZ (...), niepubl., z dnia 25 sierpnia 2011 r., II CZ (...), niepubl.)”.

Przepis art. 102 k.p.c. urzeczywistnia zasadę słuszności i pozostawia w gestii sądu orzekającego ocenę, czy w danej, konkretnej sprawie zachodzi wypadek szczególnie uzasadniony. Przy ocenie przesłanek z art. 102 k.p.c. zwykle brane są pod uwagę takie okoliczności, które zarówno odnoszą się do faktów związanych z samym przebiegiem procesu, jak i takie, które dotyczą stanu majątkowego i sytuacji życiowej strony, z uwzględnieniem zasad współzycia społecznego.

W niniejszej sprawie Sąd wziął pod uwagę przede wszystkim aktualny stan zdrowia powoda i jego konsekwencje na przyszłość – trwałą niezdolność do pracy oraz to, że powód miała prawo subiektywnie sądzić, iż to pozwani, którzy otrzymali spadek a także darowizny poniosą wszystkie koszty postępowania. Mając na uwadze powyższe oraz aktualną sytuację majątkową powoda, Sąd odstąpił od obciążania powoda nieuiszczonymi kosztami procesu. Okoliczności faktyczne niniejszej sprawy były na tyle wyjątkowe, że nakazywały zastosować wobec powoda normę wynikającą z art. 102 k.p.c. Sąd zdecydował o odstąpieniu na podstawie art. 102 k.p.c. od obciążania powoda nieuiszczonymi kosztami procesu a także kosztami zastępstwa procesowego wobec pozwanego B. G. (1). mając na uwadze zasady słuszności (pkt VII wyroku).

O nieuiszczonych kosztach należnych Skarbowi Państwa Sąd rozstrzygnął na podstawie art. 11 ustawy z dnia 13.06.1967r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Nie opłacona przez powoda część wpisu wyniosła w sprawie 5.000 zł. Z tej sumy na podstawie ust. 1 art. 11 ustawy z dnia 13.06.1967r. pozwaną obciążało 68%, czyli 3.400 zł i ta kwota podlegała ściągnięciu od niej na rzecz Skarbu Państwa. Tymczasowo ze środków Skarbu Państwa pokryto w wysokości 1.300 zł koszty mediatora (k.245), koszty biegłego J. W. w wysokości 2.805,06 zł (k.485), a także koszty stawiennictwa biegłego w wysokości 364,97 zł (k.547), koszty sporządzenia kserokopii dokumentacji medycznej przez Szpital (...) im .dr A. J. w B. w wysokości 14,64 zł (k.712) i w wysokości 19,24 Szpitalowi (...) w P. (k.715), a także koszty opinii biegłego M. M. (2) w wysokości 3.107 zł (k.749). Suma wszystkich kosztów pokrytych ze środków Skarbu Państwa wyniosła 12.610,91 zł (7.610,91 wszystkie koszty pokryte ze środków Skarbu Państwa + 5.000 wpis). Wobec powyższego Sąd w pkt VIII wyroku nakazał ściągnąć od pozwanej M. B. na rzecz Skarbu Państwa kwotę 8.574,41 zł (12.610,81 x 68%).

Zgodnie z art. 113 ust.4 ww. ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych wynika, że w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może odstąpić od przewidzianego w ust.2 i 3 obciążenia kosztami. W związku z tym, Sąd odstąpił od obciążania strony powodowej obowiązkiem uiszczenia na rzecz Skarbu Państwa pozostałymi nieuiszczonymi kosztami sądowymi (pkt IX wyroku).

W świetle powyższego, Sąd orzekł jak w sentencji wyroku.

Jolanta Czajka-Bałon